

BUITEN

21^E JAARGANG N^O. 17.

ZATERDAG 23 APRIL 1927.

Foto C. Steenbergh.

TUSSCHEN ANKEVEEN EN 'S-GRAVELAND.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

TUSSEHEN ANKEVEEN EN 'S-GRAVELAND (ILLUSTR.)	BLZ. 193
DE SCHAT DER INCA'S, DOOR H. B. MARRIOTT WATSON (17)	BLZ. 194
DE FRIESCHE WOUDE, II (GEÏLLUSTREERD), DOOR R. H. HERWIG	BLZ. 196—201
EEN STUKJE DORPSGESCHIEDENIS IN VROEDSCHAPSRESOLUTIËN, II, DOOR M. KRAMER	BLZ. 198
UIT HET LAND VAN DE PEEL, DOOR J. M. HOES	BLZ. 200
VERSPROKEN, DOOR AMBER	BLZ. 201
DE TOREN VAN ALMELO (GEÏLLUSTREERD), DOOR G. J. T. K.	BLZ. 202—203
HEERSCHERS VAN FERRARA (GEÏLLUSTREERD), DOOR KAZIMIERZ CHLEDOWSKI (12)	BLZ. 203—204

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

De uitgevers verzoeken beteeftelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74-76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

DE SCHAT DER INCA'S

DOOR

17) H. B. MARRIOTT WATSON.

An het begin van de vallei hield ik halt. Ik wist niet hoe lang ik geloopt had, maar ik begreep, dat de nacht reeds ver gevorderd was. Na een tijdje van rust meende ik weer den goeden weg te begaan, maar vond mij opnieuw teleurgesteld. Zoo verliep de nacht en begon de dag reeds aan te breken, toen ik eindelijk de ruïne van den Chimutempel had weergevonden.

Toen ik naderde, zag ik iemand voor mij loopen, een lange, magere gestalte, die liep als een Indiaan; in de meening, dat het een van Werner's mannen kon zijn, wilde ik hem aanroepen. Maar ik bedacht, dat ook Houston's kamp in de nabijheid was en dat dit een spion van die zijde kon zijn. Doch de man liep openlijk recht op zijn doel af, tot hij verdween in de ruïne van den tempel. Voorzichtig volgde ik hem en verborg mij achter een gebroken stuk muur.

De Indiaan stond nu midden in den tempel, onbewegelijk als een standbeeld. Ik wachtte en zag hoe de lucht helderder werd. Ik kon hem nu duidelijk zien staan, maar niet zijn gelaatstrekken onderscheiden. Wèl viel mij de vreemde hoofdtooi op, dien hij droeg en die tot op zijn rug neerhing.

Het licht werd sterker en toen zag ik dat de man zich boog, op zijn knieën ging liggen, zijn hoofd ter aarde neigde en zoo eenige minuten bleef liggen. Ik wachtte in stilte en toen zag ik plotseling een licht oprijzen over den keten der sierras. Het was de dageraad. Plotseling begreep ik dit tooneel. De Indiaan had de zon begroet. Hij was een der oude zon-aanbidders.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

IN DE RUÏNE VAN ASTARNOK.

Tegen tien uur kwam Houston uit het dal naar boven. Werner wekte mij uit een diepen slaap en ik zag hem grimmig grijnzend voor mij staan:

„Wil je de grap zien?” vroeg hij.

Ik sprong op en terwijl ik mij kleepte vernam ik, dat Werner's spionnen hem van Houston's gaan en komen op de hoogte hadden gehouden.

„Waar heb jij vannacht uitgehangen?” vroeg hij mij half lachend. „Gelukkig, dat je geen pistool bij je had, hè?”

Ik begreep, dat Werner's spionnen meer wisten dan ik gedacht had. Zij moesten zoowel Houston als mij naar het Indiaansche dorp gevolgd hebben.

Werner scheen een dramatische verrassing in den zin te hebben, want hij nam mij alleen mee en, verscholen in de tempelruïne, scheen hij zich reeds bij voorbaat te vermaken. Ik voor mij voelde mijn heele lichaam trillen toen ik Houston zag; nu begreep ik de primitieve instinkten van haat, wraak en moordlust, die sluimeren in iederen mensch. Toen Houston opgeruimd, levenslustig door een opening in den muur binnen trad, deed ik een stap vooruit. Maar Werner greep mij bij den arm en hield mij als in een schroef vastgeklemd. Ik keek hem aan; hij leek op een jager, die zijn prooi beloert.

Houston liep rond in den tempel; toen keek hij naar de omringende grafheuvels. Zoo kwam hij dicht in onze nabijheid. En toen zei Werner plotseling:

„Zoo, Houston!”

Houston keek op en — ofschoon hij hoogst verbaasd mocht zijn geweest — vertrok hij geen spier van zijn gezicht.

„O, Werner, ben jij 't? Dat treft!” zei hij luchtig.

„Ik ben blij, dat je 't zoo opneemt”, zei Werner en deed een stap vooruit.

Nu moest Houston in de meening verkeerd hebben dat ik dood was, maar zijn blik bleef even kalm op mij rusten en de glimlach verdween niet van zijn gezicht.

„Jij ook, Poindexter!” riep hij uit. „Het wordt hoe langer hoe interessanter”.

Maar zijn stem klonk gedwongen vroolijk. Hij moet begrepen hebben hoe Werner hier kwam en dat hij niet meer de eenige was, die het geheim kende.

„Ik ben blij, dat je hier bent gekomen”, zei Werner, terwijl hij op den muur ging zitten. „Dat bespaart ons een wandeling naar je kamp”.

Hij zweeg en vervolgde toen:

„Er zijn verschillende manieren om met je af te rekenen, Houston, en ik weet nog niet welke ik zal toepassen. Misschien was 't wel het best je nu maar dood te schieten ofschoon ik in eenzame oogenblikken mij wel eens opgevrolijk heb door aan andere middelen te denken”.

„Doe wat je wilt”, zei Houston, schijnbaar onverschillig. „Maar voorloopig zal je je van melodramatische dingen moeten onthouden”.

„Het hof is steeds bereid te luisteren naar de verdediging van een ter dood veroordeelde”, zei Werner, die zich amuseerde. „Ga je gang, Houston. Zijn er verzachtende omstandigheden? In de wildernis is een geheim anders goed be waard en Poindexter zal het ook wel niet verklappen. Die loert zelf op je”.

„Wat je van de wildernis zegt,” zei Houston glimlachend, „is zeer juist. Die verbergt alles; het is moeilijk daarin iets te vinden, vooral wanneer men het goed weggestopt heeft”.

„Cassilis —” begon ik, maar de woorden bleven mij in de keel steken.

„Kijk, Werner, je kunt mij niet missen, want ik heb den priester in mijn macht”.

„Den priester!” — Werner was blijkbaar verrast.

„Van onzen wederzijdschen vriend hier weet je zeker, dat de priester het geheim van den Grooten Visch in handen heeft. Welnu, ik heb den priester in handen”.

Uit Werner's gelaat sprak ongebreidelde woede toen hij antwoordde:

„Maar ik heb jou in mijn macht, vergeet dat niet”.

„Dan zijn we allemaal tevreden, beste vriend,” zei Houston bedaard.

Hij begon een deuntje te neuriën, terwijl Werner er uit zag als een stier, die op het punt staat storm te loopen. Maar er gebeurde niets. Even later ging Houston weg en Werner en ik keerden naar ons kamp terug. Werner kon niet weten of Houston loog of niet; dus waar, of niet waar, was hij machteloos. Het enige wat hij doen kon, was door een van zijn mannen de Indianen te laten ondervragen. Deze waren niet vijandig, maar teruggetrokken en wantrouwend. Het vraaggesprek ging als volgt:

„Waar is de priester?”

„Er is geen priester. Er is een opperhoofd, Ingres.”

„Waar is Ingres dan?
De Indiaan keek ons achterdochtig aan.
„Hij is verdwenen”.
„Waar is hij gebleven?”
De man wist het niet. Ingres was den vorigen avond weggegaan en niet teruggekomen.
„Vraag hem”, zei ik, „wanneer hij verdwenen is. Was het in den nacht?”
„Ja. Het opperhoofd was na middernacht weggegaan en niet teruggekomen”.
„Vraag hem welk huis dat van den priester is?”
„Onzin, Poindexter. Dat weten wij en ook dat Houston gisteravond met hem gesproken heeft”, zei Werner.
Mij goed. De schat interesseerde mij niet langer, alleen Houston. Ik zweeg dus over wat ik in den tempel gezien had. Werner besloot te doen alsof hij Houston geloofde, en waakzaam te blijven.

Tusschen de twee kampen heerschte een onheilspellende kalmt; de stilte, die den storm vooraf gaat. Houston bleef steeds even beleefd; ook ik bleef neutraal.

Den derden avond na dien gedenkwaardigen dag liep ik weer over de bergen, toen ik in de verte een licht meende te bespeuren. Het leek mij een baken, dat mij wenkte. Ik moest het volgen. De nacht was koud; de hemel bezaaid met sterren. Ik schold mijzelf voor gek, dat ik over die ruwe paden een dwaallicht wou volgen, dat mij wellicht in het verderf zou voeren. Maar onbewust voor mij zelf leefde nog de hoop in mijn hart. Als ik nog leefde, was het omdat ik bestemd was om wraak te nemen — neen, gerechtigheid uit te oefenen. Cassilis leefde steeds in mijn gedachten. En het was mij alsof dit licht mij tot hem zou voeren.

Ik weet niet hoe lang ik noodig had den bergrug te bereiken vanwaar ik dacht, dat het licht mij wenkte. En toen ik daar aankwam, zag ik tot mijn wanhoop en ellende — niets. De gedachte aan wat ik daar gehoopt had te vinden, had mij staande gehouden. Nu voelde ik hoe uitgeput ik was. Overal om mij heen heerschte volkomen stilte. De sterren schenen mij door hun flikkering te bespotten. Niet voor hun bedriegelijk licht had ik den berg beklommen.

Ik voelde mij ziek. Ik had koorts. Ik voelde het, maar ik gaf er niet om. Maar plotseling overviel mij een redeloze woede. Ik schreeuwde mijn protest uit naar de gevoelloze sterren. Ik balde mijn vuisten en schudde ze tegen den strakken hemel. En toen zag ik een gestalte naderen. Zij raakte mij aan — het was een vrouw.

Toen viel ik neer, viel aan haar voeten, niet wetend wat ik zei, maar haar aanroepend, haar handen grijpend, ze bedekkend met gloeiende kussen, den zoom van haar gewaad kussend waar tegen mijn hoofd rustte voor ik bewusteloos ter aarde stortte.

DE TIENDE HOOFDSTUK.

DE PRIESTER.

Het eerste wat ik zag toen ik weer tot bewustzijn kwam, was een licht en dit bleek het schijnsel van een kampvuur te zijn. Toen ik het hoofd omwendde, zag ik een vrouw naast mij staan en ik richtte mij op een elleboog op.

„Voelt u u wat beter?” Het was Miss Varley's stem, zacht en helder als steeds.

„Ja; ik ben zeker flauw gevallen”, zei ik, mijn best doend op te staan. „Neemt u 't mij niet kwalijk. Daar is het vuur”.

Zij scheen mij onmiddellijk te begrijpen, want zij antwoordde:

„Ja, wij wisten niet wie kwam; en dus hingen wij er een deken voor. Wij moeten voorzichtig zijn”.

„Jawel, juist”, gaf ik toe. „Weest u maar zoo voorzichtig mogelijk. Er zwerft een bende gevaarlijke boeven in de buurt. Hoe bent u ontsnapt?” vroeg ik.

„Manuel heeft mij gevonden”.

„Dat dacht ik al”.

„Hij is een eerste klas spoorzoeker. Het ging heel gemakkelijk. Het is een min soort boeven,” zei ze verachtelijk.

„Daar ben ik nog niet zoo zeker van. Ik heb ze leeren kennen. Voor sommigen moet ik u gelijk geven. Maar Werner is van een ander slag. Voor hem ben ik bang — somtijds”.

Zij keek mij een oogenblik scherp aan. Toen vroeg zij:

„Gevoelt u u nu wat beter?”

„O ja”, zei ik. „Ik schaam mij. Een beetje koorts en oververmoeidheid en ik val flauw als een meisje”.

„Ik denk, dat u meer hebt geleden dan u zelf weet. Maar ik ben blij, dat u ook ontsnapt bent”.

„Ontsnapt!” herhaalde ik. En toen eerst herinnerde ik mij, dat zij niet wist in welke verhouding ik nu tot Werner stond. „Maar ik ben niet ontsnapt!”

„Dus u hebt u bij hem gevoegd, ten einde met vereende krachten naar den schat te zoeken?” vroeg zij koeltjes.

„Neen, ik ben niemands compagnon”, antwoordde ik. „Ik heb mijn eigen doel voor oogen”.

„Ik vrees, dat ik u niet begrijp”, zei zij stug. „Ik dacht, dat u allemaal hetzelfde doel nastreeft. Werkt u nu alleen met uw vriend hiervoor?”

„Mijn vriend!” riep ik uit en had moeite mij te bedwingen. „Mijn taak geldt juist mijn vriend. Cassilis is dood!”

Ergens in de nabijheid klonk een onderdrukte snik. Miss Varley schrikte. „Dood!” herhaalde zij.

„Hij is op Houston's bevel vermoord”, zei ik, en mijn stem klonk mijzelf vreemd in de ooren.

„Hij wilde u beiden kwijt zijn”, zei ze en zweeg weer.

„Daarom heb ik mij bij Werner gevoegd”, zei ik. „Nu kent u mijn doel”.

„Ik weet niet of gij goed doet. Herinner u den ouden tekst”.

„Jawel”, antwoordde ik, „maar God gebruikt werktuigen en daar ben ik een van”.

„Ik begrijp 't nog niet”, zei zij peinzend. „Wilt u mij vertellen hoe gij met Houston bekend zijt geraakt? Dat heb ik nooit begrepen. Maar als u 't liever niet doet —”

„Ik zal u alles vertellen”, antwoordde ik. „Het begon in een veilingzaal waar ik een lakdoos gekocht heb”.

„Een lakdoos!” herhaalde zij verbaasd.

En toen vertelde ik haar de heele geschiedenis volledig en nauwkeurig.

„En nu hebt gij uw vriend verloren”, sprak zij ten slotte zachtjes. „Vindt u dat het dit waard was?”

„Geen schatten ter wereld kunnen iemand schadeloos stellen voor een trouwen vriend”, zei ik droevig. „Maar hoe konden wij dat weten? Zoo is de mensch. Hij kan niet in de toekomst zien. Wij gingen hierheen in de hoop op groote avonturen, Cassilis en ik, en nu is hij heengegaan. Maar de wijze waarop zal ik nooit vergeten en slechts één ding kan mijn rechtvaardigheidsgevoel bevredigen.”

„Hoe is hij gestorven?” vroeg zij.

„Dat kan — dat wil ik u niet vertellen”, zei ik huiverend.

„Ik wou, dat ik u kon overreden niet terug te gaan”, zei ze even later. „Blijft u tenminste hier tot u beter bent”.

„Neen”, zei ik, „dat is onmogelijk. Ik zou u in moeilijkheden brengen. Die lui zijn schurken, boeven van de ergste soort. Zij deinzen voor niets terug. Ik moet vannacht nog terugkeeren”.

„Onmogelijk — u hebt koorts”, protesteerde zij.

„Ik ben beter en ik heb gerust. Ik moet nu teruggaan”.

„Dan moet u tenminste Manuel en eenige muilezels meenemen”, sprak zij na eenige nadenken.

Miss Varley ging weg om instructies te geven en Mrs. Chester trad uit het duister op mij toe.

„U hebt gelijk, dat gij u wilt wreken”, sprak zij met verstikte stem. „Doe het tevens voor mij”.

Ik greep haar hand en beloofde het haar plechtig.

„O, O!” snikte zij, „ik — ik kan niet gelooven, dat hij dood is”.

Miss Varley voegde zich bij ons. „Arme Freda”, sprak zij. „Het hart eener vrouw ligt geopend voor u, Mr. Poindexter”.

„Ik ontbloot het hoofd voor dit heiligdom”, antwoordde ik eerbiedig.

„Ik zou u nog veel willen vragen”, sprak ze, „maar de tijd is kort. Slechts dit eene: hoe hebt gij ons gevonden?”

„Het was het verlangen van de mot naar de ster”, zei ik zachtjes. „Uw kampvuur heeft mij over de bergen geleid”.

„Ik begrijp u niet heelemaal”, zei ze.

„Ik heb al nog eens uw vuren gezien en getracht u te vinden, maar ben niet geslaagd. Vanavond zag ik ze weer en ben erheen geklommen”.

„Maar waarom?”

„Ik weet het niet. Het trok mij aan. Ik hechtte er een betekenis aan. Het was een baken, dat mij wenkte. Zoo zag ik het”

(Wordt vervolgd).

Foto R. H. Herwig.

HET LANDGOED OLTERTERP.

DE FRIESCHE WOUDEN.

II.

VAN Heerenveen kunnen we per stoomtram Beetsterzwaag en Olterterp bereiken. We zijn dan in het hartje van de Woudstreek. De weg gaat langs de Knijpe, dat geheel het type van een veenkolonie vertoont, naar Gorredijk. Te Knijpe woonden langen tijd de ouders van den te Rome overleden bekenden Frieschen kunstenaar Pier Pander. Hoewel de grootste plaats van de gemeente Opsterland, is Gorredijk niet de hoofdplaats van die gemeente. Het dorp, gebouwd als kruisbuurt, is eveneens een veenkolonie. De naam duidt op den veenbodem; Goor of Gor beteekent namelijk moerassige plaats. Het dorp heeft zijn opkomst te danken aan de vervening en ontginning. Een kleine vier eeuwen geleden werden de veengronden aangekocht door „Heeren Compagnons van Opsterland”, die de Opsterlandsche Compagnonsvaart lieten graven ¹⁾. Van Gorredijk naar Beetsterzwaag loopt een mooie met dubbele rijen hoge boomen beplante weg. Na de brug over de Boorn gepasseerd te zijn, naderen we heel gauw het schilderachtige dorp, met zijn vroegere „states” en prachtige bosschen. Bij den ingang verrijst het vroegere Lijndenstein, in de oorlogsjaren verbouwd tot een herstellingsoord voor zieke en zwakke kinderen van on- en minvermogenen in Opsterland. 't Heet nu Cornelia-stichting. Met den mooien overtuin en het achtergelegen Roekebosch was het langen tijd een sieraad van het dorp ²⁾. Onder de fraaie buitenverblijven noemen we nog de Harinxma-State, van de familie Van Harinxma Thoe Slooten. Van hier loopt een prachtige weg

naar Olterterp, zeker een der mooiste van de provincie. We noemden Beetsterzwaag en Olterterp in één adem. We zijn nu in het hartje van de Friesche wouden en ongetwijfeld in het mooiste gedeelte. Olterterp is feitelijk slechts één groot landgoed met enkele huizen er om heen. In 't laatst van de 18e eeuw was Mr. Ambrosius Aysa Boelens de eigenaar. Hij liet de woeste gronden om het landgoed ontginnen en werd zoo de eigenlijke stichter van het dorpske. Alles behoorde hem: kerk, land, boerderijen enz. Reeds onze onvermoeide wandelaar Craandijk kende de bijzondere schoonheid van deze streek. In zijn tijd was de woudstreek voor bijna iedereen terra incognita. Om den vreemdeling, die mocht meenen, dat hier geen natuurschoon te genieten valt, van zijn dwaling te overtuigen, zegt hij: „Ik zou u neerzetten te midden van een bosch van krachtige eiken, die hun knoestige takken ver in 't rond uitbreiden en hier en daar door het dichte lommer hunner breede kronen een blik op den blauwen hemel vergunnen. Ik zou u leiden langs het smalle voetpad, waar het doorvallende zonlicht speelt op de grauwe stammen en op den rijk geschakeerden grond, waar het donkergroen van het mollig mos zich vermengt met het glinsterend bruin der afgevallen bladeren; de vonders over, waar het pad wordt doorsneden door breede, diepe greppels als lange, groene lanen, die het oog vergunnen ver in het bosch door te dringen en over wier hooge kanten de varens achtige boerenerven, met klimop begroeid, door eiken overde bonte runderen, die de heldere boerenmeid naar de weide drijft, of door de schaapskudde met den grijzen herder en zijn bedrijvigen hond. Ik bracht u langs open plekken, waar het gele koren en de witte boekweit met haar rooden stengel tusschen de bemoste stammen en de donkere bladen in den zonnegloed rijpt; langs hooge kampen, met grazend vee ge-

¹⁾ Een geschiedschrijver uit het midden der 19e eeuw vertelt als een bijzonderheid, dat in de school te Gorredijk een prachtkaat hing van Europa, geteekend door een zekeren Sterringa. Wel een bewijs, dat toen goede landkaarten niet zoo algemeen waren als tegenwoordig! ²⁾ Lyndenstein werd in de eerste helft der 19e eeuw aangelegd door Grietman Frans Godard Aiso Boelens, baron van Lynden. In den fraaie overtuin werden in latere jaren bij zomerdag dikwijls openlucht-samenkomsten gehouden.

Foto R. H. Herwig.

IN DE BOSSCHEN VAN OLTERTERP.

stoffeed, door welig hakhout omzoomd, aan wier steile wallen de braamstruik met zijn scherpe dorens of de brem met zijn gele bloemen wast. Ik ging u voor over slingerende paden, onder statige dennen, rood gekleurd door het licht, die hoog in de lucht hun armen uitstrekken en hun naalden ineenveven als tot een beschermend dak. Ik wees u op kleine heidevelden, waar in den laten zomer de fraaie erica's haar fijn gekleurd tapijt over uitspreiden, waar het eenvoudige plantje zoo vriendelijk langs het witte zandspoor bloeit en waar de gonzende bijen haar rijken voorraad vergaren. Ik leidde u op den breeden heirweg, die in bevallige bochten zich slingert langs het deftige buitengoed, met zijn geschaakte heesters en opgaande boomen, met zijn schaduwrijke lanen en met de groote weide er tegenover, door sierlijke boomgroepen afgewisseld. Ik toonde u de vriendelijke villa met haar rijk begroeide veranda en haar heldere waterpartij, waarin de witte muren van een kerkje zich spiegelen en de krachtige olmen, waarboven zich even de ranke torenspits verheft. En ik ben overtuigd, dat menigeen, verrast en betooverd, haast ongeloovig zal vragen: „Zijn we hier in Friesland?” ☞ We vertelden het reeds, vooral in Craandijk's tijd was de Friesche Woudstreek nog zeer onbekend. Men kende Friesland alleen als een land van water en vlakke weiden, die op hun manier het oog kunnen bekoren. Het natuurschoon van den zandgrond zou niemand echter in Friesland gaan zoeken. Tegenwoordig is dat anders. Mag er ook veel veranderd zijn in deze streek, nadat Craandijk haar schoonheid roemde, de stille bekoorlijkheid van het bosch is gebleven. Op een mooien zomerdag maken dan nu ook zeer velen een uitstapje naar het schilderachtige Olterterp en het mooie Beetsterzwaag. De Nederlandsche Tramweg Mij. bevordert dat bezoek door in de zomermaanden speciale gezelschapsbiljetten, ook voor kleinere gezelschappen, uit te geven. Bij onzen tocht door de Woudstreek zagen we in Olterterp wel een dozijn autobussen staan. We gelooven niet, dat die alle een vasten dienst op het aardige dorpje onder-

houden, doch op mooie dagen gezelschapstochten naar het hartje der Woudstreek organiseren. ☞ In de uitspanning „Het Witte Huis” te Olterterp worden wandelkaarten afgegeven voor de groote, fraaie bosschen van het landgoed. Honderden maken daarvan gebruik. Ze bezoeken dan de „Siammeesche Tweelingen”, twee aan elkaar gegroeide beuken; ze bewonderen de „dikke Spar”, een reusachtigen boom met een omtrek van meer dan drie Meter; ze bekijken de „twaalf Apostelen”, twaalf in 't rond geschaarde beuken. Midden in den kring een stam, vol gesneden met namen, weer een bewijs helaas, dat lang niet alle bezoekers op de gewenschte manier van 't schoone der natuur genieten! ☞ Tusschen twee van die beuken, aan elkaar gegroeid, bevindt zich een spleet, die zelfs in de droogste zomers met water gevuld is. 't Glanspunt van den dag is echter 't bezoek aan de „Hermitage”, meer achter in 't bosch gelegen, vanwaar ze een prachtig uitzicht hebben over den vijver met prachtige bosch- en waterpartijen. In de kluis hangen vier borden aan den wand, waarop eenige versregels. Op 't eerste lezen we:

Treê binnen wereldling, zet in mijn kluis u neder,
Peins daar in d' eenzaamheid op 's werelds wisselend lot
En roept u plicht en post voorts in die wereld weder
Voer dan het denkbeeld mee: ook daar verzelt mij God.

☞ Het tweede versje herinnert aan de rust en vrede, die in dit eenzame oord heerschen, terwijl het tevens erop wijst hoe kort en broos een menschenleven is. Het derde vertelt van het hooge genot, dat den vrome in Gods schoone natuur wacht. Voor de wereldlingen echter is hier geen blijvende plaats. Op het vierde bord lezen we:

Ga wereldlingen heen
Voor u is hier geen rust gelegen
De kluis' naar blijft alleen
En schenkt u zijnen zegen.

☞ Wat de bosschen van Olterterp gunstig onderscheidt van die van Beetsterzwaag is het aanwezig zijn van water. Een

mooie waterpartij is altijd een bekoring voor het oog. Ook vóór den huize Olterterp bevindt zich een mooie vijver, welks hooge oevers met zwaar geboomte beplant zijn. Zooals onze foto laat zien, is dat huis werkelijk idyllisch gelegen in een schitterend park. Harinxmastate te Beetsterzwaag is misschien deftiger van uiterlijk doch ook stijver. Aan die state is een aardige herinnering verbonden. Ze stond vroeger te Drachten. Nu was het oudtijds de gewoonte in de „Wouden” om bij feestelijke gelegenheden en op den Zaterdagavond de klok te luiden. Dikwijls stond de klokkestoel op het kerkhof. Zoo ook hier. Dat eeuwigdurend klokgelui begon de echtgenoot van den Grietman te vervelen en zij wist een verbodsbepaling uitgevaardigd te krijgen. Dat was den Drachtenaren echter lang niet naar den zin en den volgenden Zaterdag was het aantal liefhebbers om aan 't klokketouw te trekken veel grooter dan gewoonlijk. Nu liet de Grietman door den veldwachter de touwen weghalen. Dat zou olie in 't vuur bliken! De burgerij liep te hoop, verwoestte het park van de state, sloeg de ruiten in en wist de touwen terug te krijgen. Ten teeken van de overwinning werd nu de klok geluid zooals nooit te voren. Een en ander was oorzaak, dat de Grietman zijn huis te Drachten liet afbreken om het te Beetsterzwaag in nieuwen luister te doen verrijzen. ☒ Als we onzen tocht tot Drachten vervolgen, kunnen we op het kerkhof nog het klokgestoelte zien, een hooge houten stellage,

waarin de klokken zijn opgehangen. Vroeger vond men op vele Friesche begraafplaatsen zulke klokkestoelen; hun aantal vermindert in de laatste jaren gestaag. ☒ Voor het midden der 17e eeuw was Drachten slechts een klein gehucht. Het heeft zijn opkomst te danken aan de ontginning van het hoogveen, waartoe de Drachtstercompagnonsvaart gegraven werd. ☒ We zouden hier gevoeglijk onzen tocht

Foto R. H. Herwig.

DE FRIESCHE WOUDE. DE HARINXMA STATE TE BEETSTERZWAAG.

kunnen eindigen, tenzij de lezer kennis wil maken met de „arme Friesche Heide”. In den omtrek bestaat daarvoor helaas gelegenheid te over. Die dat wenscht ga naar Surhuisterveense heide b.v. Daar kunnen we — al is er de laatste jaren ook veel verbeterd — nog genoeg ellende aanschouwen. Welk een verschil: hier de heidehutten in een kale omgeving, in 't hartje van de Wouden de prachtige landhuizen te midden van de rijke natuur! Voor dezen keer laten we de heide maar liever links liggen en brengen den geduldigen lezer naar het aardige Veenwouden, waar hij den trein kan nemen om huiswaarts te keeren. De tram gaat van Drachten ook naar hier en zelfs verder tot Dokkum. ☒ Veenwouden ontleent zijn naam aan 't fraaie geboomte te midden der venen. Het bekoorlijke dorp is bekend door de Schierstins. 't Is een zware vierkante toren van twee verdiepingen met een steil dak. Van dergelijke stinsen vond men in Friesland vroeger verscheidene. Ze deden in die rumoerige tijden voor de adellijke families dienst als wijkplaats in tijd van gevaar. In die sterke torens trotseerden de strijdlustige edelen de stormen der tijden en brachten den buit van hun plundertochten in veiligheid. Adellijke woningen waren het niet. Daarvoor was trouwens de ruimte te klein. Gewoonlijk bevatten ze slechts enkele kamers. Men zal dus gewoonlijk naast de stins een state gevonden hebben, die den edelman en zijn gezin tot woning diende. Toevallig was de Schierstins geen burcht van een edelman. De toren behoorde aan het klooster Klaarkamp bij Rinsumageest en diende als uithof voor de abten. In de middeleeuwen namen ook de kloosterlingen wakker deel aan de heerschende twisten en ook zij hadden behoefte aan een

geduchte sterkte om in tijd van gevaar lijf en kostbaarheden te bergen. De Schiersloot, loopende te midden van ontoegankelijke venen en plassen, verbond de kloosterlingen bij dreigend gevaar meer dan eens zullen de beschermende sterkte hebben bereikt vaar langs die sloot de beschermende sterkte hebben bereikt. ☒ In de tweede helft van de 18e eeuw vond men binnen de zware muren van deze middeleeuwsche Friesche stins „tal van kunstvoortbrengselen en zeldzaamheden van allerlei aard, zeer belangrijk voor ieder, die zich met de geschiedenis van Friesland bezig houdt”. De bekende Fransche schrijver Henri Havard vond er in 1875 nog eenige belangrijke historische dingen. Na het overlijden van den toenmaligen bezitter, baron van Heemstra, werden ze in 1879 verkocht. Ook de Schierstins ging toen in andere handen over. De vrees, dat ze gesloopt zou worden, werd gelukkig niet bewaarheid.

R. H. HERWIG.

Een stukje Dorpsgeschiedenis in Vroedschapsresolutiën.

II.

BUIKSLOOT IN DE 18DE EEUW. AANTEEKENINGEN UIT HET OUD-ARCHIEF TE AMSTERDAM.

OUDE JAAR IN 'T NIEUWE SCHIETEN.

EEN halve eeuw ruim is voorbijgegaan, sinds we ons te Buiksloot ergerden aan allerlei „violente baldadigheid” en „diverse Moetwilligheden”.¹⁾ Maar 't is er nog geen haar beter, en langs den Noorder IJdijk „binnen deesen dorpe”, gebeuren vele ongerechtigheden. Buiksloot lijkt in voorgaande eeuwen een lastige, roerige, bevolking gehad te hebben. In de Resolutieboeken staat klacht op klacht aangeteekend. 't Was geen plezierbaantje er Magistraat te zijn. ☒ 't Is 10 Dec. 1776. Over 3 weken is 't Oudejaarsavond en dan zal je dat gevaarlijk gedoe weer hebben van „Oudejaar in 't Nieuwe schieten”. Burgemeesteren en Vroedschappen stellen alvast maar een stevige *Keure* op om hun lastig volkje wat af te schrikken en zoo in bedwang te houden: — „Burgem^{en} en Vroedsch^{en} deeser dorpe Buiksloot bij experientie gesien hebbende, dat veele sich niet ontsien omme op de zoogenaamde Oude en Nieuwe Jaarsdagen, avonden en nagten binnen gemelde dorpe en onder derselver Jurisdictie op verregaande gevaarlijke maniere te schieten onder Pretext van daardoor het Oude Jaar te laten verdwijnen en het Nieuwe Jaar zijn aanvang te doen nemen en alsoo de In- en Opgesetenen voor Groote onheilen bloot stellende, Soo is 't dat hun Ed. Agtb. bij deesen strictelijk Interdicieren en verbieden aan alle en een ygelijk wie het zoude moge weesen omme op de Eerstkomende Oude- en Nieuwejaarsdagen, Avonden of Nagten met geen Snaphaan, Pistoolen, Voetschepdorpden ofte in deselve Jurisdictie zal vernemen te schieten of af te steeken op verbeurte van het schietgeweer en ieder persoon een boete van / 10; sullende de Ouders voor hare kinderen voor hun lieder Cnegts mitsgaders de Herbergiers of Croeghouders voor derselver gasten moeten caveren (= borg- en Qualificeeren onse Schout tot het Ontvangen van de Boeten en het doen der Calangies aan de Overtreders . . . Wer-

¹⁾ Zie *Buiten* no. 35 jaarg. 1926.

dende wijders tot meerdere ontdekking van hetselve de wagtmeester deeser dorpe geauthoriseert, omme de Bekeuringe zoo wel te mogen doen dan de schout, die ook de helft van de Boetens zal genieten, verleende alzoo aan dezelve Wagtmeester het regt, omme 's avonds de clocke vier uren sig langs en over het dorp en in deselver Jurisdictie te gaan sulx te continueeren de geheele Nagt door tot den dageraad en iemand vindende deese keuze contrevenieerend deselve zonder conniventie te moeten calangieren.

Aldus gekeurt en geordineert bij Burgem^{en} en Vroedschappen op 10 Dec. 1776
Ter ordon^{tie} van deselve

W. BOLDING, *Secr.*."

VUYLIGHEYT OP STRAAT WERPEN.

☞ 17 Januari 1779 gaat het in de Vroedschapsvergadering weer over het „demolieren van schuttingen en Hekken, Glazen inwerpen en andere onbetamelikheden meerdere langs den dijk deser dorpe". Maar nog ernstiger grieven hebben Burgem^{en} en Vroedsch^{en} tegen een deel der Burgerij: „En naardien Haar Ed. Achtb. meede tot Groot leedweezen zijn ontwaar geworden dat Eenige ongeschikte persoonen zig niet ontzien omme op verregaande Brutale wijze vuylighheit te doen werpen op de straaften en de paden binnen dezelve dorpe en als het ware een secreet van 's Heeren wegen zoeken te Maaken, het welke Haar Ed. Achtb. bij deezen wel strictelijc Interdiceeren

aan alle en een ieder hoe genaamd op de Boete van Twee gulden voor den Schout en Een gulden voor den Aanbrenger en wordetotontdekkinge van hetselve ieder Burger en Opgezetene door deezen Geauthoriseert".

STOOF MET VUUR.

☞ „En voor zoo verre Haar Ed. Achtb. niets meerder ter harten gaat dan het welweezen dezer plaatse en derselver in- en opgezetenen hetwelke somwijlen door

roekeloze Menschen niet in agt genomen word, van verscheidene Exempelen zijn, Soo Interdiceeren laatstelijk Haar Ed. Achtb. aan alle ende een iegelijk het zij Oud of Jong met geen Stoof het zij bij het oefenen der Godsdienst of in de Schoolen en andere gelegtheden met vuur voorzien langs en over deeze dorpe zal vermogen te Passeeren ten zij de selve stoof in een goede ordre en met een schuif voor het opene deel (daar men de testen in plaatst) zal zijn gemaakt en voorzien, ten einde dezelve testen daar niet uit kunne valle en het vuur op de straaften niet kan worden geworpen, het welk anders somwijlen nadeelige gevolgen zouden kunnen na zig slepen, al meede op de Boete van twee gulden etc".

BELOONING VAN / 25.

☞ Op 18 January 1780 loven B^{en} en V^{pen} uit „een Premie van / 25 aan de geenen die de dader of daaders van zoortgelijke baldadigheeden in het vervolg zal weeten aan te wijzen, zoodanig dat dezelve daer van overtuigd word, met secretesse zijner naam". Die „zoortgelijke baldadigheeden" bestonden o.a. weer in „het werpen en smeerren met vuyligheden aan de huizen".

AFSCHEUREN ENZ. VAN AANPLAKBILJETTEN.

☞ Een jaar later ruim is er weer een andere ergernis, waaraan B^{en} en V^{pen} een einde willen maken „met een belovte van 50 gld. aan degene, die aanweyginge doet etc". — „B^{en} en V^{pen} deeser dorpe Buiksloot in overweeging genoomen hebbende de menigvuldige Clachten, die aan haar Ed. Achtb. voorkoomen over het Scheuren van de Publicque aanslag het zij met het afscheuren van Biljetten, het opsmeeren van vuilnis op dezelve, waardoor men buiten staat gestelt word om te

kunnen zien en leezen welke Biljetten ofte Notificatiën daar geaffigeert zijn (zoo als Haar Ed. Achtb. tot haar overgroot Leedweezen hebben moeten zien, dat men aan eene notificatie door Haar Ed. Achtb. was gedaan affigeeren al meede die Brutaliteiten hadde gepleegt) Jaa zelfs dat men zich niet ontziet omme de Biljetten zoo als dezelve aangeplakt zijn te doen veranderen en Gefingeerde letteren daar over te schrijven, waardoor men niet alleen de zin wegneemt, maar het selve zoo Brutaal veranderen (zoo als men nog Jongstleeden hebben moeten zien) dat het Fameuse libellen worden en naardien sulx Haar Ed. Achtb. zeer ter harte gaat, soo interdiceren en verbieden Haar Ed. Achtb. door desen wel strictelijc aan alle ende een ieder, wie het ook soude moogen wesen etc.

6 Maart 1781".

VERSPREIDEN VAN SCHOTSCHRIFTEN.

☞ Den 3den Maart 1782 is 't nog erger: „Schout, Burgem^{en} en Vroedsch^{en} deeser dorpe Buiksloot in Serrente overweeging genoomen hebbende, het meenigvuldige devulgeeren van Fameuse Libellen streckende tot affront van diverse Persoonen binnen deese dorpe woonachtig al het welke door Haar Edele Groot Moogende de Heeren Staaten van Holland ende Westvriesland wel strictelijc word geinterdiceert met verbeurte van een somma van / 3000 en arbitraale correctie na exigentie van Saaken voor de autheurs, drukkers, uitgeevers, verspreiders e.a. van zoortgelijke Libellen zoo is 't, dat Haar

Edele Achtb. sulx bij deeze Notificatiemet Belovte van een Premie van Een Honderd Gulden te Betaalen uit s dorps Cassa aan de geene die weet aan te wijzen de Autheur etc".
BEDREIGING MET MOLEST.

☞ 't Wordt nóg erger, geachte lezer(es).

10 October 1783.

Notificatie.

„B^{en} en V^{pen} dezer dorpe Buiksloot tot haar overgroot Leedweezen ondervindende dat men sich niet ontziet omme Hun Ed.

Achtb. zoo in persoon als respective qualiteiten op verre gaande Brutale maniere te Lasteren en te Schelden jaa zelfs te spargeeren van hun Edele Achtb. met dadelijkheid het zij Slaan als andersints te zullen Attacqueren, hun Ed. Achtb. voor soortgelijke bedreiging niet scrupule zijnde Permitterende echter het verspreiden daar van in geen Land door de Justitie word gemainteneert, Waaromme Hun Edele Achtb. tot het prevenireren van dien Beloven eene Premie van / 25 aan zoodanige twee geloofwaardige Persoonen, die getuigen kunnen etc". ☞ Ze waren toch nu aan den gang met premie uitloven, de vroede mannen; er kon er nog wel een bij van / 25 voor „ruyten inwerpen en met vuylighheit smeerren en soortgelijke Insolentie", dat een permanent amusement leek voor eenige Buikslooters in die jaren. Er was op dit dijkdorp in de 18de eeuw een flinke boterham te verdienen als rechercheur: 25 gld voor dit, 50 gld. voor dat, 100 gld. voor wat anders.

DIVERSE ONAANGENAAMHEDEN.

☞ Er heerschte groote verdeeldheid onder de Buikslooters, zooals reeds in no. I van deze *geschiedenis in vroedschapsresolutiën* werd geconstateerd en die denklijk de diepste oorzaak vond in „de aanstekelijke twist en tweedragt die onder de Leeden van de E. Kerkeraad alhier huisvest en die zoo sigtbaar onder het aanhooren van Gods Heilige Woord aan ons word vertoont" (Uit een Missive van B^{en} en V^{pen} aan den Eerw. Kerkeraad 11 Febr. 1783). — En in een ander schrijven — precies een jaar later — staat: „B^{en} en V^{pen} in serieuze overweging genoomen hebbende, dat de onophoudelijke geest van tweedragt, daer de waare oorzaak mogelijk een Hersen-

Foto R. H. Herwig.

DE FRIESCHE WOUDEN. HET VROEGERE LYNDENSTEIN, NU CORNELIASTICHTING, TE BEETSTERZWAAG.

Foto R. H. Herwig.

DE FRIESCHE WOUDE. HET HAVENTJE VAN VEENWOUDE.

den, dat de overtrek besloten wordt met 'n onthaal op „koffie en boterhammen” ten huize van den nieuwgekome.

J. M. HOES.

VERSPROKEN.

's MORGENS aan het ontbijt beet ik op een steentje in het krentebrood en gaf een gil. Al een paar dagen had die eene kies gemeen gestoken als er koud of zoet bij kwam, maar dit overtrof alles wat ik nog had uitgestaan. „Wat heb je nou weer?” vroeg mijn vrouw. „Ik heb nou weer, wat ik al dagenlang heb”, antwoordde ik nijdig, „kiespijn”. „Daar heb je me niets van verteld”, zei Lucy. „Dan zal je eens naar Wevers toe moeten”. — „Ik ben gelukkig niet zoo kleinzeurig, dat ik om een beetje kiespijn het heele huis bij elkaar schreeuw, of dadelijk naar den tandarts hol. Misschien trekt het vanzelf weer weg”. — „Je bent toch hoop ik niet bang om naar den tandarts te gaan, Wim? Ik zou er heusch vanmiddag na de koffie meteen naar laten kijken”. — „Laat zelf naar je kijken”, snauwde ik. „Het gaat best weer over”. „Maar het ging niet over. Of de koffie bij ons twaalfuurtje extra zoet was, of mijn kies overgevoelig, weet ik niet, maar ik kreeg er weer zoo'n Judas-scheut doorheen, die me een heel leelijk woord deed zeggen. Lucy zei alleen maar: „O!”, maar op een toon, alsof een jaren geleden door haar gedane voorspelling in vervulling ging en ze dit met voldoening constateerde. „Hoewel ze me met zoo iets razend maakt, wist ik me — zooals gewoonlijk — te beheerschen en het onderwerp kiespijn werd niet tusschen ons aangeroerd, tot ik wat vroeger dan anders opstapte en onder het aantrekken van mijn jas terloops zei: „Ik denk, dat ik voor alle zekerheid toch maar even bij Wevers aan zal loopen”. — „Wel ja, vent. Dat is immers veel verstandiger. Misschien doet hij je even pijn, maar dan ben je er verder ook af. Houd je maar flink, hoor!” „Ik vond deze opmerkingen tegen een man, die koelbloedig vertelde, dat hij naar zijn tandarts ging — met dezelfde kalmte waarmee een ander aankondigt, dat hij een nieuwe das wil koopen — zóó ongepast, dat ik maar niets zei en alleen hard de voordeur achter me dichttrok. „In de nogal lange straat, aan het eind waarvan Wevers woont, begon ik wat langzamer te loopen, natuurlijk niet omdat ik tegen het bezoek opzag, maar omdat het spreekuur pas over een kwartier begon. Ik legde mezelf als taak op, om aan den heelen tandarts niet meer te denken en ik had mezelf zóó goed onder appèl, dat ik in gedachten het huis voorbijliep en dat pas een heel eind verder merkte. Toen besloot ik, om maar niet om te keeren — mijn kies deed op het oogenblik toch geen pijn — en dan morgen maar te gaan. „Toen ik 's middags thuiskwam, keek Lucy me al in de gang vragend aan, maar ik hield me of ik niets merkte. „En?” vroeg ze toen. — „Wat én?” deed ik verbaasd. — „Nou, natuurlijk, hoe het met je kies is? Heeft hij 'm getrokken?” — „O, die kies”, zei ik luchtig en haastig, „nee, hij heeft er maar zoo wat

aan gepeuterd, om de zenuw dood te maken, geloof ik, en dan zou hij morgen probeeren om hem te plombeeren en als dat niet meer gaat, moet hij er uit”. „Ik had natuurlijk ook wel kunnen vertellen, dat ik in mijn verstrooidheid het huis van Wevers een heel eind was voorbijgelopen en nu morgen zou gaan, maar ik ken mijn vrouw en weet zeker, dat ze daar een absoluut belachelijke uitlegging aan zou hebben gegeven. „Wederom zei Lucy alleen maar: „O!” en ze keek me een oogenblik net aan, of ze me niet heelemaal geloofde. Toen schonk ze me een kopje thee in, dat ik nogal zoet vond en waarop de kies ook dadelijk begon te reageeren. Maar omdat mijn vrouw toevallig naar me keek, liet ik daar zoo weinig mogelijk van merken. Alleen kreunde ik even; daar kon ik niets aan doen. „De zenuw schijnt toch nog niet heelemaal dood te zijn”, vond Lucy noodig om op te merken. — „Nee natuurlijk niet”, zei ik, „dan had Wevers vanmiddag meteen wel kunnen doorgaan met plombeeren of trekken”. „Lucy zei nog, dat ze het toch gek vond, dat de tandarts niet dadelijk had kunnen zeggen, of mijn kies nog gevuld kon worden, of dat hij er uit moest, maar daar gaf ik geen antwoord meer op en even later gingen we aan tafel. „We hadden vla toe, die veel kouder was dan ijs. Bij den eersten hap protesteerde de kies al zoo hevig, dat ik een nog veel leelijker woord zei dan aan de koffie, en tot overmaat van ramp liet ik daar ondoordacht op volgen: „Dat is niet meer om uit te houden! Morgen ga ik in ieder geval naar Wevers!” „Voor den derden keer dien dag zei mijn vrouw alleen maar: „O!” Ik had mezelf wel een klap in mijn gezicht willen geven. Maar er was nu niets meer aan te doen. Bovendien voelde ik, dat ik een kleur kreeg. Ik zei dus niets meer. Alleen lachte ik maar eens, net als een boer, die kiespijn heeft.

AMBER.

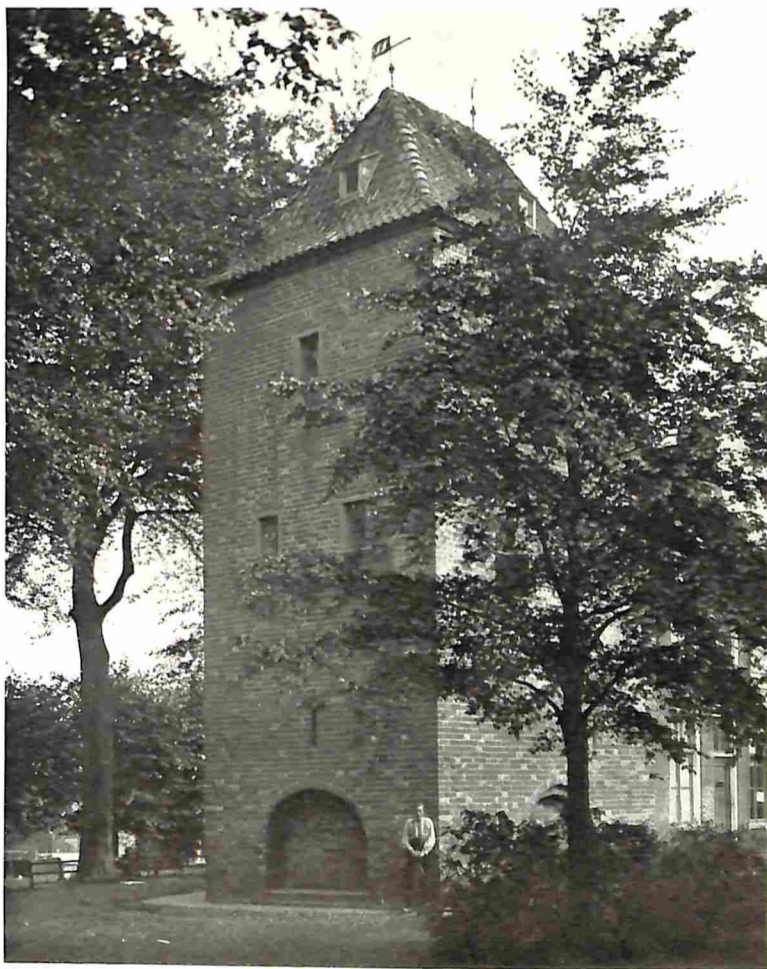

Foto R. H. Herwig.

DE FRIESCHE WOUDE.
DE SCHIERSTINS TE VEENWOUDE.

DE TOREN VAN ALMELO.

IN het zich steeds meer door straklijnige schoorsteenen en fabrieksgebouwen verstijvende silhouet van het stedeke Almelo blijft ons de oude toren der Hervormde kerk een vroolijke en kostelijke afwisseling. ☼ Het was in de laatste levensjaren van den staatsman Adolf Hendrik van Rechteren, Heer van Almelo en Vriezenveen, (zoo omstreeks 1725), dat het overoude kerkgebouw, eens gewijd geweest aan den H. Gregorius en waarschijnlijk sinds 1571 bij den Protestantschen eredienst in gebruik, al te bouwvallig en te klein bleek voor de groeiende gemeente en dat vooral op instigatie van den Heer der Heerlijkheid Almelo besloten werd tot den bouw van een nieuw bedehuis. ☼ Behalve uit eigen middelen der hervormde gemeente van Stad en Landgericht werden in heel de provincie Overijssel, na verlot van het College van Ridderschap en Steden, bijdragen ingezameld. Het gewestelijk bestuur voteerde zelf duizend gulden tot den kerkebouw en ook werd naar de toenmalige gewoonte in dergelijke omstandigheden eene groote Loterij opgezet, waarin het stadsbestuur voorging met zelf tien loten à drie gld. te nemen. In 1733 werden de toren en het oude bedehuis, behalve 't koor afgebroken. ☼ Slechts langzaam vorderde de opbouw der nieuwe kruiskerk, tot eindelijk, 10 April 1738, de plechtige zoogenaamde eerste-steen-legging plaats vond. 16 November van dat zelfde jaar ging de gemeente voor 't eerst op naar „het nieuwe kerkgevaarte”. ☼ De toren, boven welks hoofddeur een langademig Latijnsch opschrift vooral melding maakt van de vrijgevigheid en de medewerking van den Heer en de Vrouwe van Almelo, eindigend met de woorden: „In het Jaar der ondeelbare Republiek 1738”, de toren werd voorloopig niet geheel afgewerkt en slechts met een vierzijdig leien nooddak afgedekt. De geldmiddelen hadden voorloopig de bouwers in den steek gelaten. ☼ Eerst omstreeks 1775 maakte men ernst met de finale afwerking van de spits. Over deze laatste phase van den bouw zwijgt het gehavende, dus zeer onvolledige archief der kerkelijke gemeente. Alleen in de stadsrekeningen van 1781 19 December lezen we: „... de halvescheid in de kosten van de spitse op den kerktoren doorhet Gerigte [d. i. het Landgericht] en de Stad is voor rekening van de stad... facit 2527 gld., 11 stuv.”. ☼ Nu wil de overlevering dat volgens den uitdrukkelijken wensch der weduwe van Adolf Hendrik van Rechteren, eene geborene von Castel-Rüdenhausen, de nieuwe spits den eleganten vorm kreeg van de in haar geboorteland inheemsche torens. Wat hiervan zij, sierlijk en elegant is de torenspits geworden, al beleefde de Vrouwe van Almelo de voltooiing niet. Uit de stadsrekeningen van 1777 en 1778 blijkt nog dat verschillende gronden, „aanslagen”, in het gerigt van Almelo verkocht werden „tot opbouw van de spitse en tot reparatie der kerk”. ☼ Niet alléén om het schoone uitzicht loont het de moeite de uitgesleten trappen en ladders te bestijgen en naar de schemerige torenruimten op te klauteren, waar de bolle wind door de galmgaten giert. Van een der torengevelven kunt ge overstappen door een nauw deurtje naar de zolders, boven de kerk gelegen. Even dat simpele poortje bekeken! Het is zeer zeker het oudste meubel uit héél de stad. Oorspronkelijk was het een zware kerkedeur, zeker breeder en hooger van afmetingen dan nu. Nu is ze als een oud manneke, onoglijk verschrompeld en met diepe naden en litteekens overdekt. Maar als ge aan 't halfdonker hier ietwat gewend zijt, merkt ge toch wel op de prachtige constructie der met

Foto C. Steenbergh.

DE TOREN DER HERV. KERK TE ALMELO.

profielen versierde onderdeelen, ijzersterk in elkaar geklonken. Toen dit deurtje nog in jeugdige houtkleur als een betrouwbare wachter de kerk en hare heiligdommen beschermde, het zal zoo ongeveer in den jare 1450 zijn geweest, waren Almelo en 't Oversticht nog onder het wereldlijk gezag der Bisschoppen van Utrecht, was Almelo zelf nog een feudale Heerlijkheid onder de Dynasten van Almelo (uitgestorven omstreeks 1457). ☼ Maar beter geconserveerde getuigen uit ouden tijd wachten ons: de oude torenklokken, „die Artillerie der Geistlichkeit” zooals keizer Josef II ze noemde. 't Zijn een paar pracht-klokken: de groote, die omtrent 1800 kilo weegt is van 1738 en is zeer waarschijnlijk aan den voet van den toren zelf gegoten. Hoe klein voelt men zich naast dezen reus; men bewondert zijn enorme afmetingen en niet minder de elegante vormen, rijke versieringen. In het Latijn vertelt hij u: „Casparus Koninck heeft my

gegoten. Ik heb een geweldige stem („Sum Grandi Sonitu . . .”) enz.”. Een mooi fries van uiterst fijn lofwerk en ranken ligt er om heen. En daarneven hangt een andere knaap, zwaar 1200 kilo met omschrift „Henrick ter Horst Heft mi Gegoten In der Stadt Deventer. Si Deus Pro Nobis Quis Contra Nos. A° 1679”. — waarenevens de wapens der stad en van den Heer v. Almelo. Om den wijden mantel slingeren zich rijke guirlandes en andere renaissance motieven. ☼ Tot voor eenige jaren hingen die knapen in zware grauwe eiken balken, tot zij in den zomer van 1914 uit hunne klokke-stoelen werden getakeld, behoedzaam ter zijde gesteld, om daarna in moderne ijzer-construc-ties geplaatst te worden, waardoor een meer eenvoudige en meer praktische hanteering voor het luiden werd verkregen. Toen deze moderniseering gereed was, 13 Juni '14, toen het mechaniek aan de verwachtingen bleek te voldoen, toen zij dien dag zouden luiden juist bij den blijden doortocht van onze Koningin en den Prins om hier de werken des vredes te bezichtigen, toen had ik in een Almelosch blad nog eens deze klokken en de restauratie beschreven. Ik was geëindigd, gedachtig aan Schillers woorden: „Schön ist die Friede, Ein lieblicher Knabe, Liegt er gelagert am ruhigen Bach”, met de klokke-spreuk van Goethe: „Friede sei ihr erst Geläute”. Hoe weinigen vermoedden toen, dat enkele weken later, 31 Juli '14, hun stem zou zijn „oorlog oorlog”; ☼ De poort, op bladz. 203 afgebeeld, maakt geen deel meer uit van den toren, doch is onderdeel van het kerkgebouw, dateert dus uit 1738. Hij vertoont de door griffioenen gehouden wapenschilden van de geslachten van Rechteren Almelo en van Rechteren. Aan de overzijde van de kerk correspondeert met deze kerkedeur een vrijwel geheel overeenkomende ingang met de wapenschilden van Van Rechteren Almelo en von Castell-Rüdenhausen, gehouden respectievelijk door een griffioen en een wildeman. ☼ Onderging na 1738 het uitwendige van den toren bijna geen verandering, zooveel te meer wijzigde zich het voorkomen van het terrein aan zijn voet. Van oudsher was de onmiddellijke omgeving van kerk en toren begraafplaats, rustplaats tot 1827 voor de „smalle gemeent”. Een grasgeveltjes en omgeven door een kerkhofmuur. De toegang, die recht op de hoofddeur van den toren aanliep, kon door een hek worden afgesloten, dat in twee groote bentheimer steenen pilaren hing. Deze pilaren, met de wapenschilden van de heerlijkheid en van de van Rechterens, werden in 1884 weggenomen en staan nu bij den oprit van Huis Almelo.

HEERSCHERS VAN FERRARA.

Uit het Poolsch van

12) KAZIMIERZ CHLEDOWSKI.

BORSO. (Vervolg)

VOOROP reden 400 edelen op prachtige paarden, en achter den hertog droeg een der eerste burgers van Ferrara, Christin Francesco Bevilacqua, den vorstendegen. Toen de hertog het plein naderde, riep het volk: Borso! Borso! Duca! Duca! Voor de keizerlijke tent aangekomen, steeg Borso van zijn paard en ging de trappen van de tribune op, den keizer tegemoet. Terwijl de ridders zich in een halven cirkel opstelden, knielde Borso voor den keizer neer, die hem de begeerde titels verleende van hertog van Modena en Reggio, en van graaf van Rovigo, waarna de nieuwe hertog getooid werd met een langen karmozijnen, met hermelijn gevoerden mantel en een roode baret. In zijne handen werd een gouden scepter en een blanke degen gelegd en aan zijne voeten de drie standaards der steden, waarover hij de heerschappij kreeg. Na deze ceremoniële handelingen kuste de keizer hem en deed hem naast zich plaats nemen. Toen de plechtigheid geëindigd was, sloeg de keizer eenige der aanwezigen tot ridder, waaronder Niccolo da Correggio, een eenjarig kind, neefje van Borso, en den 14 jarigen Galeotto della Mirandola. ☞ Vervolgens begaf het heele gezelschap zich naar de kathedraal, waar de nieuwe vorst voor het groot altaar den eed van trouw aan den keizer aflegde en hem, als teeken van hulde, een kleinnood met 7 steenen aanbood, ter waarde van 40.000 florijnen. Borso mocht in zijn wapen den keizerlijken adelaar voeren en droeg den titel van „Principe del S. R. J. en Duca con suprema giurisdizione”. ☞ Na afloop der plechtigheid sprak Aneas Silvius Piccolomini, bisschop van Siena, op verlangen van den keizer de volksmenigte toe, zette de beteekenis der nieuwe, door Borso verworven waardigheid uiteen en roemde zijn deugd, alsook de verdiensten van het geslacht der d'Este's. Daarmede eindigde een gedenkwaardige dag in de geschiedenis van Ferrara. De keizer vertrok op 19 Mei naar Venetië, waar hij zijn intrek nam in het paleis der d'Este's. Na het vertrek van den monarch ondernam Borso een triomftocht door het nieuwe hertogdom, vergezeld van een aantal ridders en van een

duizend man sterk bewapend escorte. Overal smaakte hij het genoeg met Duca! Duca! te worden toegeroepen, overal werd hij ontvangen met klokgekluis, gezang, muziek en toespraken, vooral te Modena en Reggio, waar hem duizenden kinderen met bloemen tegemoet kwamen, de voortreffelijkste redenaars zijn roem prezen en de triomfwagens door de straten trokken. De auteur en regisseur van het allegorisch feestspel in Reggio was Malatesta Ariosto, notaris te Ferrara, lid van den raad der Savi en gelegheids-poëet. ☞ Borso bootste met dit alles Alfonso van Napels na, die eveneens dergelijke triomfantelijke ontvangsten voor zich op touw zette. De geestdrift, waarmede de redenaars den nieuwen vorst en zijn triomf ophemelden, vond weerklank in een der verzen van Bojardo, waarin de groote dichter hem toeroept: „Welkom, sieraad der d'Este's, glorie der wereld, Borso!” ☞ Borso snakte er intusschen naar, ook hertog van Ferrara te worden en toen Pius II voor een bijeenkomst naar Mantua ging, om een veldtocht tegen de Turken voor te bereiden,

achtte hij het oogenblik gekomen om zijn vurig verlangen verwezenlijkt te zien. Hij beloofde den paus, die op 17 Mei 1459 door Ferrara reisde, zelfs 300.000 florijnen voor den Turkschen veldtocht, ofschoon hij er niet over dacht dit grootte bedrag ooit te betalen. Borso onthaalde den paus met de grootst mogelijke praal. Hij reed hem tegemoet in gezelschap van de Heeren van Forli, Cosena, Rimini, Mirandola, Correggio en Carpi, benevens van 7 bastaards zijner familie, waaronder 3 broeders van hem: Francesco, bastaard van Leonello en 3 zonen van Meliaduse. Voor de Porta di San Pietro steeg de hertog van zijn paard, knielde voor den paus en, diens voeten kussend, stelde hij hem de sleutels der stad ter hand. Onder het luiden der klokken trok de paus door de met duizende fakkelverlichte straten. Te Ferrara toefde hij 11 dagen en luisterde daar de processie

ter gelegenheid van den H. Sacramentsdag door zijne aanwezigheid op. Bij diens vertrek bood Borso den paus nog een zilveren tafelservies aan, ter waarde van 8000 ducaten. ☞ Op even schitterende wijze onthaalde d'Este den paus toen deze op de terugreis Ferrara aandeed. Borso voer op de Po in een schitterenden gondel den paus met muziek tegemoet, omgeven door duizend met vlaggetjes versierde vaartuigen, die de gansche breedte van de rivier besloegen. Op de oevers werd de paus begroet door in 't wit gekleede kinderen, die kransen en bloemen strooiden. De straten, waar de pauselijke stoet doortrok, waren tevens met bloemen bestrooid en versierd met groen en met bonte doeken, welke aan touwen tusschen de huizen gespannen waren. Op het plein vóór de kathedraal werd een brug gebouwd, waarover de paus uit het kasteel de kathedraal kon bereiken. Al deze voorbereidingen en kosten hebben echter niets gebaat: Pius toefde slechts één dag te Ferrara en weigerde Borso den verlangden titel van hertog van Ferrara. Eerst na den dood van Piccolomini heeft Paulus II, die den d'Este's zeer genegen was, in deze kwestie ten gunste van Borso beslist.

II

Nadat dan eindelijk de zoo gewenschte toezegging verkregen was, trok Borso in het voorjaar van 1471 naar Rome, met een schitterenden stoet van een vijfhonderdtal ridders en hovelingen, uitgedost in brokaat en fluweel. In zijn naaste omgeving bevonden zich Alberto d'Este en de Heeren van Carpi, Correggio, Mirandola en Scandiano, benevens zijn trouwe raadsman Teofilo Calcagnini.

☞ Zoo zag men op 13 Maart van Ferrara vertrekken 700 schitterend opgetuigde paarden en 250 muilezels, bedekt met dekens van karmozijnen stof of fluweel, waarop de wapens der d'Este's gestikt waren. De muilezels waren tevens omhangen met zilveren belletjes, wier heldere klanken vroolijk de muziek der eveneens tot den stoet behorende hoornblazers en doeldzakspelers begeleidden. Naast de muilezels gingen 80 knechten in wit-rood-groene kleuren met het geborduurd devies „di Sua Eccellenza”, elk tevens twee koppels jachthonden van zeldzaam ras meevoerende. ☞ De reis, gaande over Ravenna, Rimini, Pesaro Perugia, Todi en Narni, duurde zeventien dagen, en toen de stoet de Porta del Popolo naderde, was heel Rome ter ontvangst op de been. Zeventien kardinalen begroetten den nieuwen hertog, de straten, waarlangs de hooge gast trok, waren bezet met speciaal voor deze gelegenheid overgeplante boomen, waartusschen guirlandes van bladeren en bloemen waren aangebracht. Uit de vensters der huizen hingen tapijten en kostbare

Foto C. Steenbergh.

POORT IN DE NED. HERVORMDE KERK
TE ALMELO.

stoffen, afgewisseld door schilden met de wapens van Borso en van den paus. Triomfbogen met passende opschriften versierden de straten, en om het volk in de vreugde te laten deelen, spoten dien dag de fonteinen wijn in plaats van water. Zelfs een keizer is nimmer zoo feestelijk in Rome ontvangen. De dankbare hertog van Ferrara liet dan ook zilveren munten voor zich uitstrooien. ¶ Tot tijdelijke woning van zijn gast bestemde de paus een schitterend paleis in de buurt van het Vaticaan, gebouwd voor den kardinaal Longueil. De plechtigheid, waarmede het verleenen der hertogelijke waardigheid aan Borso gepaard ging, had plaats op den eersten Paaschdag in de St. Pieterskerk. ¶ In een brief van 5 April 1471 aan zijn trouwen secretaris Giovanni di Compagno te Ferrara, beschrijft Borso zijne indrukken. Deze typische brief kenschetst bijzonder den ijdel en naar gans en grooten naam hakenden hertog; stralend van geluk vertelt hij daarin, op welke schitterende wijze de paus hem onthaalt, hoe duizenden zijne kleederpracht en andere schatten bewonderen en van zijn luister en zijn triomfen getuige zijn. Wat hem echter het meest genoegen doet, is het feit, dat de waardigheid van hertog van Ferrara hem verleend wordt door dengene, die de vertegenwoordiger is van Christus op aarde; de grootste eer, die hem bewezen kon worden. Hij is ervan overtuigd, dat, daar de hertogelijke titel hem door Gods genade verleend wordt, ook in den hemel zijne nieuwe waardigheid bevestigd zal worden, ten zegen voor hem en voor zijne onderdanen. De plechtigheid, verbonden aan zijne verheffing tot den hertogelijken stand, waarbij hij tevens tot ridder der Kerk werd geslagen, vond plaats in de basiliek van St. Pieter, en Borso verscheen daar, gehuld in een karmozijnen met goud doorwerkten mantel, die tot de voeten afhing. Hij was vergezeld van zijn geheele gevolg, dat in verrukking kwam, toen hij tot meerder eere en glorie „per nostra honorificentia et gloria” den sleep droeg van het pauselijk misgewaad. ¶ De basiliek was zoo vol Romeinen en vreemdelingen, dat men zich nauwelijks kon bewegen. Na verschillende inleidingsplechtigheden begon de groote mis, die opgeluisterd werd door het gezang van een prachtig koor van pauselijke zangers. Na het „Kyrie Eleison” naderde de paus het altaar, om Borso tot ridder te slaan, en nadat ook het „evangelie” gelezen was, in het Latijn en in het Grieksch, knielde de hertog voor den pausen legde den eed van trouw af, volgens een voorgeschreven eedsformule, waarna de paus zelf hem plechtig met de woorden „accipe gladium” . . . toesprak, terwijl Thomas, despoot van Morea, broeder van den laatsten Oost-Romeinschen keizer, hem een zwaard omgordde en de generaals der H. Kerk Constantijn Sforza en signor Napoleon Orsini

hem de gouden sporen aanbonden, tot teeken der ware ridderschap, „in signum verae militiae”. Tenslotte drukte de paus hem den kus des vredes, „osculum pacis”, op het voorhoofd, waarna Borso als bewijs van vriendschap de kardinalen beurtelings volgens hun rang omhelsde. Borso was door deze plechtigheid zoo aangedaan en zoo overweldigd, dat de zeer sterke herinnering hem zijn leven lang bijbleef. Na de ceremonie, waarbij Borso tot ridder der kerk geslagen was, ontving hij de H. Communie uit de handen van den paus zelf en eerst daarna volgde de eigenlijke handeling der overdracht van zijn nieuwen titel. Hij werd daartoe gehuld in een zeer ruimen mantel van karmozijn damast, die opzij open was en, volgens de woorden van Borso, „een uitermate langen sleep had, zooals de hertogelijke waardigheid dit vereischt”. Om zijne schouders legde men een grooten hermelijnen kraag, terwijl de paus zelf hem een spitsvormigen met paarlen en een buitengewoon mooien robijn versierden mijter met oorkleppen, „oveta”, opzette. Hierbij sprak de paus de voor zulke gelegenheden voorgeschreven formule „accipe insigne ducalis proeminentiae” . . . uit en vervolgens, terwijl hij hem een scepter van groote kunstwaarde overhandigde, de woorden „directionis et iustitiae”. Tenslotte bood Paulus II hem een schitterend collier aan, zoodat de nieuwe hertog eruit zag „als een kardinaal”. ¶ Na de plechtigheid zegende de paus het volk, en, den zweedoek der H. Veronica in de hand houdend, kondigde hij een algemeene amnestie af. Een kroniekschrijver verhaalt, dat 200.000 menschen daar verzameld waren, wat wel overdreven zal zijn. Zeker is het echter wel, dat de straten en de vensters en daken der omliggende huizen tot aan het St. Angelo-paleis vol waren met nieuwsgierigen. Toen Borso temidden van alle kardinalen naar zijn paleis terugging, kon hij genieten van de volkskreten: Duca! Duca! Borso! Borso! Trots zijne gelukzaligheid verklaarde de nieuwe hertog, dat de plechtigheid te lang geduurd had, zoodat hij vermoeid en hongerig naar huis terugkeerde. Hij troostte zich echter met de gedachte, dat nooit koning, noch keizer met zulk een pracht te Rome was onthaald. ¶ Na de zoo noodige rust, wachtte Borso een andere plechtigheid; er kwam aan de eerbewijzen, die hem te Rome ten deel vielen, geen einde. De paus schonk hem op den tweeden Paaschdag de gouden roos der deugd, „per nostra gloria et exaltatione”, zooals Borso het uitdrukte. Terwille van deze nieuwe onderscheiding begaf de hertog van Ferrara zich naar de St. Pieterskerk, gehuld in den mantel met den hermelijnen kraag, dien hij blijkbaar gaarne droeg, het hoofd getooid met den mijter, den hals gesierd met het kostbare collier, en den scepter in de hand. ¶ In de kerk, waar hij de H. Mis hoorde, hield de paus een toespraak, waarin hij de beteekenis der gouden roos uiteenzette. „Zulk een roos

FRESCO IN HET SCHIFANOJA-PALEIS. BORSO D'ESTE MET HOVELINGEN EN EEN DWERG.

— schreef Borso aan zijn secretaris — wordt slechts gegeven aan den meest waardigen heerscher ter wereld”. De roos was versierd met juweelen ter waarde van vijfhonderd ducaten, en toen Borso van de kerk naar het St. Marcusplein reed, waar de paus te zijner eere een schitterenden maaltijd gaf, hield hij onderweg het nieuwe pauselijke eerbewijs in de hand, terwijl het volk hem wederom luidruchtig begroette. Aan dezen maaltijd namen zelfs vijftien kardinalen deel, wien het bijzonder interesseerde, waarom toch Paulus II dien hertog van Ferrara zoo hoogelijk onderscheide.

(Wordt vervolgd).